

майки

С Мама не си приличаме. Тя е ниска, а аз съм висока. Тя е с матова кожа, а моята е като на френска кукла. Тя има дупка в прасеца, а аз – в сърцето.

Първата ми майка, тази, която ме е заченала и родила, имала дупка в главата. Била съвсем млада, едва ли не момиченце – във Виетнам никоя жена не би посмяла да забременее, ако не носи халка на пръста си.

Втората ми майка, тази, която ме открила в зеленчукова градина сред насажденията от бамя, имала дупка във вярата. Тя престанала да вярва в хората, и най-вече в приказките им. Усамотила се в сламена колиба, далеч от мощните ръкави на Меконг, и започнала да се моли на санскрит.

Третата ми майка, тази, която стана свидетел на първите ми стъпки, се превърна в Мама, моята Мама. В онази сутрин на нея ѝ се приискало отново да разтвори обятия и отворила капачите на прозорците в стаята си, които дотогава стояли затворени. Видяла ме отдалеч в топлата светлина и аз съм станала нейна дъщеря. Тя ме дари с нов живот, отглеждайки ме в анонимността на големия град, в дъното на училищен двор, където другите деца ми завиждаха, че майка ми е учителка и продавачка на захаросани банани.

кокосов орех

Всяка сутрин преди училище ходехме на пазар. Най-напред отивахме при продавачката на зрели кокосови орехи, които имат повече плод и по-малко сок. Жената настъргваше първата половина на ореха с капачка от газирана напитка, залепена на върха на летва. Дебели ивици, подобни на декоративен фриз, падаха като панделки върху банановото листо, разстлано на сергията. Продавачката не спираше да приказва и задаваше все същия въпрос на Мама: „Какво му давате да яде на това дете, че устните му са толкова червени?“. Всеки път стисках устни, за да избегна забележката ѝ, но тя настъргваше втората половина на ореха с такава скорост, че неизменно притварях уста от удивление. Стъпваше с единия си крак на дълга шпатула от черен метал, чиято дръжка бе облепната на дървена пейчица. Без да гледа острите зъбци в закръгления край на шпатулата, тя настъргваше плода със скоростта на машина.

Водопадът от трохи, който се изсипва от дупката в средата на шпатулата, може би прилича на вихъра от снежинки в страната на Дядо Коледа, винаги казваше Мама, която всъщност цитираше майка си. Тя ѝ даваше думата, за да я чуе отново. Всеки път когато видеше момчета да играят футбол с празна кутия от газирана напитка, тя неизменно прошепваше „лонди“, също като майка си. Това беше първата френска дума, която научих, „londi“. На виетнамски *lon* означава тенекиена кутия, а *đi* – тръгвам. Събрани заедно, тези два звука образуват „londi“ в ухото на виетнамка. Също като майка си, Мама ме научи на тази дума, като ми казваше да посоча кутията преди да я ритна, и да произнесе „londi“, имайки предвид „понеделник“. За нея вторият ден от седмицата е най-

хубавият, защото майка ѝ починала, преди да я научи да казва останалите. Единствено понеделникът бе свързан с ясен и незабравим образ. Останалите шест дни нямаха нагледни съответствия, така че по нищо не се различаваха един от друг. Затова майка ми често бъркаше вторника с четвъртъка и понякога разменяше местата на съботата и сряда.

порочни пиперки

Но преди да загуби майка си, тя се научила да добива млякото на ореха, изстисквайки топките от кокосови трохи напоени с топла вода. Майките учили дъщерите си да готвят тихомълком, шептейки, за да не би съседките да откраднат рецептите и да съблазнят съпрузите им със същите ястия. Кулинарните традиции се предавали скришом, също както маг разкрива фокусите си на начинаещ илюзионист, жест след жест в ритъма на ежедневието. Следвайки естествения ход, дъщерите се научавали да измерват количеството на водата за ориза с първата фаланга на показалеца, да разрязват „порочните пиперки“ (*ót hiêm*) с върха на острието, за да ги превърнат в безобидни цветя, да белят мангото от основата към върха, следвайки посоката на фибрите...

банан

Така и аз научих от майка ми, че измежду десетките сортове банани, които се продават на пазара, само бананите *chủi xiêm* могат да се сплескат, без да се счупят, и да се захаросат, без да почернеят. Когато пристигнах в Монреал, приготвих тази закуска на мъжа ми, който не я беше хапвал от двайсетина години. Искрах отново да вкуси типичното съчетание на фъстъци и косов орех, две съставки, които в Южен Виетнам се слагат както в десертите, така и в закуската. Надявах се, че ще мога да се грижа за мъжа ми и да го придружавам незабелязано, подобно на ароматите, които почти не се усещат поради постоянното си присъствие.

съпруг

Мама ме повери на този мъж от майчинска обич, също както втората ми майка, монахинята, ме бе предала на самата нея, мислейки за бъдещето ми. Мама подготвяше смъртта си, затова ми търсеше мъж с качества на баща. Една нейна приятелка, която за случая бе станала сватовница, ни посети един следобед заедно с него. Всичко, което се искаше от мен, бе да поднеса чай. Не погледнах мъжа дори когато сложих чашата пред него. Погледът ми не бе необходим, само неговият беше от значение.

корабни хора

Той идваше отдалеч и нямаше много време. Няколко семейства го чакаха, за да му представят дъщерите си. Беше родом от Сайгон, но бе напуснал Виетнам на двайсет години по вода, заедно с *корабните хора*. Беше прекарал няколко години в бежански лагер в Тайланд, преди да пристигне в Монреал, където намерил работа, но не и дом, или поне не съвсем. Беше живял прекалено дълго във Виетнам, за да се почувства канадец, и прекалено дълго в Канада, за да бъде отново виетнамец.

култура

Когато стана от масата и тръгна към вратата, походката му беше на несигурен човек, изгубен между два свята. Не знаеше дали е редно да прекрачи прага преди или след жените. Не знаеше дали е редно да говори със собствения си глас, или с този на сватовницата. Всички бяхме стъписани от колебанията му как да се обърне към Мама. Наричаше я ту „кака“ (*Chi*), ту „леля“ (*Cô*), ту „баба-леля“ (*Bác*). Никой не го упрекна, тъй като не беше оттук, а идваше от място, където предназначението на личните местоимения е да поддържат безлична неутралност. Липсата на подобни местоимения във виетнамския език налага заемането на позиция още при първия контакт: по-младият събеседник дължи уважение и покорство на по-възрастния, докато по-възрастният дължи съвет и закрила на по-младия. От разговора им спокойно може да се разбере например, че младият е племенник на възрастния, който е по-голям брат на майка му. Дори събеседниците да нямат роднинска връзка, пак би могло да се определи дали по-възрастният е по-млад от родителите на другия. В случая с бъдещия ми съпруг, той щеше частично да изрази интереса си към мен, ако бе нарекъл Мама „*Bác*“, тъй като „баба-леля“ щеше да издигне Мама до ранга на родителите му и по този начин косвено да я постави в положението на тъща. Но несигурността му го беше объркала.

вентилатор

За наше голямо учудване, той се върна на другия ден с вентилатор, кутия кленови бисквити и туба шампоан за подарък. Този път се наложи да седна между Мама и сватовницата, лице в лице с мъжа и родителите му, които редяха на масата негови снимки – той на волана на колата си, той застанал пред поле от лалета, той в ресторанта си, с две големи купички горещ бульон в ръце. Много снимки, на които неизменно беше само той.

дърво с пурпурни цветове

Мама се съгласи да го приеме за трети път на по-следващия ден. Той помоли да остане за малко насаме с мен. Във Виетнам кафенетата, в които

столовете са обърнати към улицата като във Франция, бяха предназначени за мъже. Момичетата без грим и изкуствени мигли не пиеха кафе, или поне не на обществени места. Можехме да пийнем смути от коросол, сапотила или папая в градината на съседа, но кътът със сини пластмасови табуретки като че ли бе запазен за притулените усмивки на ученичките и плахия допир на млади влюбени ръце. А ние бяхме просто бъдещи съпрузи. В целия квартал не ни оставаше друго място освен пейката от розов гранит пред учителските апартаменти, между които и нашия, в училищния двор, под дървото, натежало от пурпурни цветове, чиито клони бяха деликатни и грациозни като ръце на балерина. Пейката бе покрита с яркочервени листенца, част от които той разчисти, за да седне. Аз стоях права срещу него, съжалявайки, че не може да се види обграден от всички тези цветове. И в този миг разбрах, че ще остана права завинаги, че той никога няма да се сети да ми направи място до себе си, защото в дъното на душата си бе сам човек, самотник. Подадох му чаша от солената лимонада, която майка ми беше приготвила. Самият той приличаше на потъмнелите лимони, на киснати в солена марината, нагreti на слънцето и деформирани от времето – погледът му не беше старчески, а състарен, леко размътен, избледнял.

– Виждала ли си катеричка?

– Само на снимка.

– Утре си тръгвам.

– ...

– Ще ти изпратя документите.

– ...

– Ще имаме деца.

– Да.

Остави ми адреса и телефона си, написани на ръка върху сгънат на две лист. Тръгна си бавно и ненатрапчиво като войника, който беше дал на Мама следната поема, също написана върху сгънатата на две хартия:

Anh tặng em

Cuộc đời anh không sống

Giấc mơ anh chỉ mơ

Một tâm hồn để trống

Những đêm trắng mong chờ

Anh tặng em

Bài thơ anh không viết

Nỗi đau đi tìm

Màu mây anh chưa biết

Tha thiết của lặng im

Дарявам ти

Живота, който не живях,

Бляна, за които мога само да бленувам,

Душа, пустееца

В будните нощи на очакване.
Дарявам ти
Поемата, която не написах,
Болката, към която се пресягам,
Цвета на облака, който така и не познах,
Копнежите на тишината.